

Ақиқат

97'4

Атыңды Ақмола деп ардақтаған

Мұзафар ӘЛІМБАЙ

КУӘГЕР ҚАЛАМЫНЫҢ КӨРІКТІ ІЗДЕРІ

Ұмытпасам 1970 жылы ғой деймін, жастар газет-журналдары бұрынғы Коммунистік даңғылдан Көкбазардың қасындағы тоғыз қабатты жаңа ғимаратқа көшті.

«Балдырған» редакциясына ең жоғарыдан бір түгіл үш бөлме тиіп, жарылқандық та қалдық. Көрші редакциялар да кенеліп, кеніп, мөре-сәре. «Лениншіл жас» редакциясы жетінші қабатта бірнеше бөлмеге жайғасты. Бұл басылымға төн бір құбылыс — коллективтің жас өрім журналистерімен жиі-жиі толығыуы... Иегіне енді ғана түбіт-түк дари бастаған балғын жігіттер мен көзі мөлдіреген мүләйім қыздар... Олар сапқа қосылып, қара көбейтіп жүрген бозымдар емес, газетке жаңа ажар-көрік, тың тыныс ала келетін алғырлар еді...

Дәлізде немесе лифт ішінде кездесіп қалса, еркіндей үн қатып, сөлем беруге де именетін ибалылар... Өзің алдымен амандасып, атын сұрап, таныспасан, шешілер түр танытпайтын. Мен біразға дейін бұл мінездерін тақабарлық, пандыққа таңып, басылымның Бас редакторы Сейдахмет Бердіқұловқа өкпе-наз айтқанын да бар.

— Сенің жігіттерің шетінен шікірейген біреулер сияқты, сөлемдесуді қарыз санай ма, қалай?!

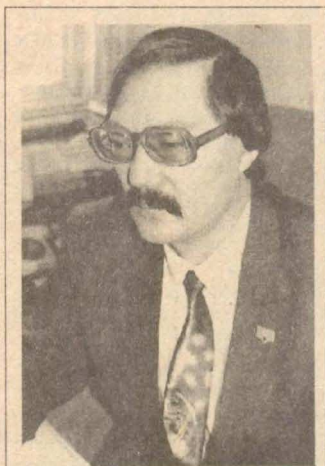
— Сізге батпайтыны ғой!.. — деген Сейдаш. Сонысы рас екен.

Сондай «сызылған»

жігіттердің бірі қаймыжықтай жұқалған, қағылез қара, көзілдірікті жас өспірім жігіт — аты-жөнін білдім: Жанат Елшібеков екен.

Алғашқы бетте баспа жүзінде мен Жанатты сөз-жұмбақ құрастыруға күш-тар, «Сен білесің бе?» айдарымен әлемдегі сирек фактілерді тергіш автор ретінде таныдым.

— Мынау бір білімге, бі-

Суретте: Жанат ЕЛШІБЕКОВ.

луге құмар, кітап жанды жігіт екен ғой! — деп түйдім. Кейін сонысы — кенеулі ізденістері «Сен білесің бе?» деген атпен «Жалын» баспасынан кітап болып та шықты. Бұл «үйрен, ізден, ойлан» деген қосалқы анықтамасы бар кітап қазақ баспагерлерінде бұрын болмаған үрдіс, оқырманға өнеге еді...

«Балдырған» журналының кітап боп түптелген томдарын қарап отырсам, Жанат Елшібеков бұл басы-

лымға сонау 1968 жылдан автор боп атсалысыпты.

Содан кейін Жанат қаламынан туған сол тұстын сырын шертетін ұзынды-қысқалы деректі очерктерді «Лениншіл жас» бетінен түтінін үзбей демей-ақ қояйын, өз жасының өршілдігіне лайық жиі-жиі көріп, оқитын болдым.

Елшібектің Жанаты ел алдында именбей сөйлеп, отыз жыл ішінде мың шақты үлкенді-кішілі өрі әр сипаттағы материалдар жинапты.

Антон Чехов та газетші болған ғой: о кісінің бар жазғанының саны да бір мыңның төнірегінде екен деген мағлұматты кездестіргенім бар еді.

Иә, қаламгер сапамен де, санмен де көзге түскені ләзім!

Мен Жанаттың 1996 жылы «Қайнар» баспасынан жарық көрген «Шағалалар жылай ма осы?» атты очерк, көсемсөз, ой-толғақ, деректі әңгіме, ессе жинағын оқып, ежелгі ескі таныстарыммен қайта қауышып, шер таркатқандай күй кештім... Жасы ұлғайғанның көрінгенге жаны балқып, жүрегі елжірей бермейді: онысы, айталық, қарт қаламгер қатарындағыларға да, кейінгілерге де қатаң, кіді, кірпияздыққа қисайыпқырап қарайтыны тағы бар.

Уақыт іріні де, ұсақты да тоздырғыш, көнерткіш «кесір» мінезді ғой...

Мына кітапты қолыма алғанда газеттің қажетін кезінде өтеген, ал кейін-

гіге ала барар абзалдығы алмағайып дүниелерге тартпақтамай ма екен? — деген ішкі бұқпантай күдікпен қарағанымды жасырмаймын...

Кітап күмбезі астына сұғынған сайын, сүйсініс сөттер сиремей, желі тарта берді... және ауруханадан шығып, жүйкем жұқарыңқыраған күндерде оқығанымды айтсам, көңілімді желпіп, ойымды сергіткен кітап болғаны ганибет.

Туындылары көнермепті, тындырымды еңбек ретінде уақыт тынысын, дәуір дабылын, замана зарын өн бойында қазқалпында сақтап, паркын жоймапты...

Ең алдымен Жанат қаламынан туған жанры алуан-алуан шығармалар халық өмірінің куәгері боп қала алғандығы — кітаптың бірінші құндылығы... Бұл — кейінгі буындар Қазақстанның, қазақ халқының, жетпісінші, сексенінші, тоқсаныншы жылдар ортасына дейін бастан кешкендерін білгісі келгенде Жанат Елшібековтің аталмыш кітабын да іздейді деген сөз!

Қай қаламгерге де бұдан асқан бақыт бола ма?! Жанат сондай жазушы. Біріншіден, өнеріет жастарының қуат-көрігі «Лениншіл жас» мектебінен дәріс алып, қаламын шыңдағандығы, екіншіден, ұлан-байтақ Қазақстанның араламаған ауданы, бұрылмаған бұрышын қалдырмай түгел шарлап, терең барлап тануы, қадірін тануы...

Жанат жолсапарда золькандардың кез-келгеніне құлай салмайды, сипаттыны және сырлыны, қымбаттыны және гибраттыны өмірден ойып ала біледі. Мәселен, 1990 жыл-

дың басында Францияның астанасы Париждегі Анатолий мәдени орталығында дербес көрмесі ашылған қазақ қылқалам шебері Раушан Момбекованың талғамшыл француздарды төнті еткен таланттылығын бір ай бойы тамашалауы қандай гибратты факті.

Замандастар қадіріне жете білу — заңғарлық. Күнделікті күйбен тіршілікте де, рухани өмірде де адамға сол заңғарлық жете бермейді...

Жанат өз кейіпкерлері еңбегіндегі, тіршілігіндегі асқақ романтиканы таба біледі, дөп басады.

Қуана бір айтатын жөйт, 400 беттік кітаптың кейіпкері көп: солардың ұрпағы жазушы кітабын төрінде сақтап, ардақты әке-шешелерін, аға-апаларын мақтан тұтары даусыз. Олар — ондаған мамандықтың озық тарландары, ұлттық құрамы да бай...

Кітаптың екінші құндылығы — Жанат өмірде болған фактілерді тіркеуші, тізбектеуші емес, тағдырды тамашалаушы емес, халқының жанашыр ұлы ретінде, соның өсіп-өркендеуіне қолқабыс жасалып, еңсесін езген тақсиретін жеңілдетуге құлшынған, қабырғасы қайысқан болысқыштығы — жетім бұрыштың жаутаң көздері, тозған табиғаттың тақсиретін шеккен талай-сыздар зары, рухани қазынадан қағылған несібесіз ұрпақ мұңы, тәуелсіздік тауқыметтері қалың оқырман білмейтін фактілер де бар ғой. Шындықты қорғаламай, қаламға оралтып, халыққа дабыл қаққаны үшін Жанат Елшібековтің өзі жоғарғы жақтан естіген сөгістерін алаштың алғысы деп іштей күп алып, ізденіспен құлшына түсуі бүгін кімді болсын ырзалайды. Сондай жанкештілік қана кімді болсын ұлтжанды

азаматтар қатарына қосады...

Кітаптың үшінші қасиеті — уақыт желіне, жылдар сәліне өнін бермей, өміршеңдігін сақтайтыны — көркемдік қуатпен кестеленгендігі, тапқыр төсілдермен хатталатындығы, тілдің тұнықтылығы.

Автор әр тұста да сурет салмай сөйлемейді және санаулы сөзбен-ак этюд жасай біледі;

«...бір қап аязды алдына салып Даниял кірді» немесе «ұзақ түнге алау жүрек адамдардың көңілін жасыта алмаған ак түтек те ентігіп құлаған еді». «Өз жерінде жүріп, өз төріне шыға алмаған». «Күректей алақандары егеудей, бұжыр-бұжыр». «Жұлдыздар тоңып, дірдір етеді». «Қысқы кеш тұнғыық ойға шомған». Мұндай сырға толы суреттерді келтіре беруге көлем көтермейді.

Суретшілдігі үстіне, Жанат ойшыл да:

«Өмір мектебі үйретеді, өмір тез шыңдайды».

«Көңіл көгершіндері — жарқын күлкілер...»

«Өмір — керуен, дүние — дүбір».

«Уақыт сынап екен ұстатпайтын»...

Иә, Жанат, сынап уақыт сырғы-сырғы, сырғыпа-сырғыта сені де «Елу» атты еңсесі биік сарайға шақырып тұр екен...

Өмірің ойларыңдай ұзақ болсын!

Ойларыңа өшпейтін шуақ толсын.

Соңымнан ерген інілерім мен қарындастарым ішінде сен туралы, сенің өнеріетің туралы, өзгерлерге ұқсас өзгешелігін туралы осы күнге дейін лебіз білдіргеніме іштей өкініп жүретін едім... Осы бір ағалық аз ғана ықыласымды көптей ғәр!